

SAFRANBOLU MİMARİSİNDE İNSAN DOĞA İLİŐKİSİ: "KUŞ EVLERİ" Human and Nature Relationsin Safranbolu Architecture: "Birdhouses"

Bilal BELDER

Millî Eğitim Bakanlığı, Karabük

E-Posta: bbelder@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-0031-7353

Öz

Safranbolu, tarih boyunca çeşitli uygarlıkları içinde barındırmıő, ulusal ve uluslararası alanda mimari özelliklere içinde barındıran kùltür şehridir. Osmanlı medeniyetinin izlerini zengin bir şekilde içinde barındıran Safranbolu, tarihi evleri, sokakları, çeşmeleri, camileri, köprüleri, hanları, hamamları, esnaf loncaları geçmiőtten geleceğe miras tarihi değerlerimizdir. Türk Kùltüründe ve diğer medeniyetlerde kuşların uçabilme yetenekleri olmasından dolayı, ÷lkelerin bayraklarında, sanat eserlerinde, motiflerde veya değerli eőyaların süslenmesinde simge olmuştur. Medeniyetimiz; saray, cami, konut ve binaların dış kısımlarına farklı stillerde kuş evleri yaparak hayvanlara verilen değeri göstermiőtler ve sivil mimariye estetik bir sıcaklık canlılık katmıőtlardır. Yapılan bu araştırma makalesinde; kuş evlerinin amaçları, çeşitleri ve mimari özelliklerinin anlatıldığı kitaplar, makaleler ve konu ile ilgili tezlerden yararlanılarak literatür taraması yapılmıőtur. Kuş evlerinin ÷lkemizin çeşitli bölgelerinde bulunan mimari örneklerine yer verilmiőt ve Safranbolu mimarisinde uygulama örnekleri saha araştırmalarıyla belirlenmeye çalıőtırmıőtur. Kuş evlerinin Safranbolu'da bulunduğu binaların yerleri tespit edilmiőt, fotoğrafları çekilmiőt, mimari açıdan özellikleri ve genel durumları hakkında notlar alınmıőtur. Safranbolu mimarisinde dikkatlerden kaçmıőt olan Kuş Evlerinin kùltürel değerini gelecek kuşaklara iletmek, toplumsal bilinç oluőtması ve korunmasında fayda sağlamak amacıyla bu çalıőtma yapılmıőtur.

Anahtar kelimeler: Kuşevi, Kùltür Mirası, Safranbolu Kuş Evleri, İnsan Doğa İliőtisi.

Abstract

Safranbolu is a cultural city that has hosted various civilizations throughout history and has national and international architectural features. Safranbolu, which richly contains the traces of the Ottoman civilization, its historical houses, streets, fountains, mosques, bridges, inns, baths and tradesmen's guilds are our historical values inherited from the past to the future. In Turkish Culture and other civilizations, birds have become symbols in the flags of countries, works of art, motifs or decoration of valuable items due to their ability to fly. Our civilization; They showed the value given to animals by building bird houses in different styles on the exteriors of palaces, mosques, residences and buildings, and added an aesthetic warmth and vitality to civil architecture. In this research article; A literature review was conducted using books, articles and theses on the subject explaining the purposes, types and architectural features of birdhouses. Architectural

examples of birdhouses found in various regions of our country are included and application examples in Safranbolu architecture are tried to be determined through field research. The locations of the buildings where the birdhouses were located in Safranbolu were identified, photographs were taken, and notes were taken about their architectural features and general condition. This study was carried out in order to convey the cultural value of the Bird Houses, which have gone unnoticed in Safranbolu architecture, to future generations and to benefit from the creation and preservation of social awareness.

Key words: Birdhouse, Cultural Heritage, Tourism, Safranbolu Bird House, Human Nature Relationship.

Giriş

Türk tarihinde kuşlar İslamiyet öncesinden bu yana uçabildiklerinde Gök Tanrıya ulaştıkları düşünüldüğü için değer verilmiş ve İslamiyet sonrası da kuşlara verilen önemi göstermek için kuş evleri yapılmıştır.

"İslam inancı, genel geçer canlı tanımının dışında bütün yaratılmışların bir canın, bir ruhunun ve bir değerinin olduğundan hareketle; eşyayı incitmeden, tahkir etmeden, tahrip etmeden aslına uygun olarak dönüştürmeyi asıl kabul etmektedir. İşte, İslam medeniyetindeki mamur kılma, imar etme, bayındır hale getirme çabalarının temelini teşkil eden bu bütünlük ruhudur. Bina ettiğiniz her neyse onun merkezinde insan vardır ve ortaya çıkan sonuç, eşyanın ve evrenin tabiatına uygun olmak durumundadır. Bütün sanat alanlarında olduğu gibi mimaride de ölçüt, yapılanın bozan değil tamamlayan bir nitelik taşımasıdır" (Avcı, 2009: 19).

Kuşlar kendi doğal yaşam alanlarında, sahip olduğu yaşam özelliklerine uygun olarak yuvalarını yapabilen canlılardır (Görsel 1). Endüstri devrinden önce şehirlerin doğal dokusu içinde rahat bir şekilde yaşayan kuşlar; sonrasında modern yaşam biçimine geçilmesiyle birlikte doğal yaşam çevreleri daralmış ve yuva alanlarının (Görsel 2) azaldığı düşünülebilir (Kuruçay ve Kuruçay, 2021: 318).

Görsel 1. Doğal Kuş yuvası

Kaynak: (Kuruçay ve Kuruçay, 2021: 318)

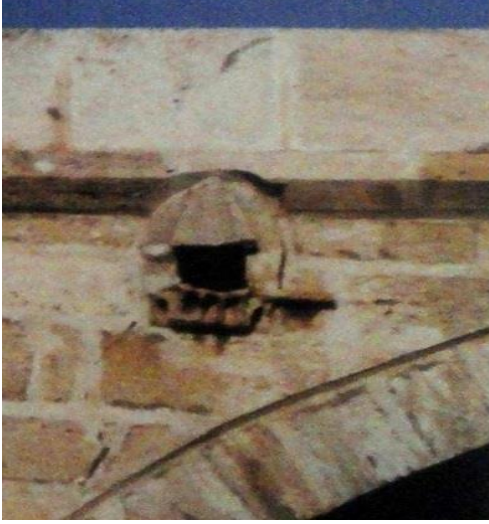
Görsel 2. Kuşların daralan yaşam alanları

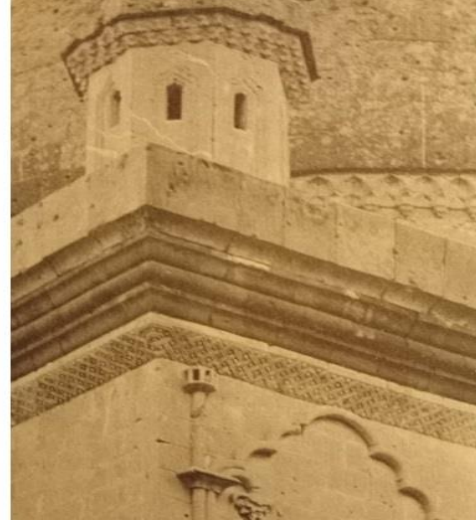
İnternet: (<https://www.aa.com.tr>, 2023)

Kültürel değerlerimizin önemli bir göstergesi olan ve doğa sevgisini anlatan kuş evleri (Görsel 3); geçmişi 13. yüzyıla dayanan, ecdadımızın kuşların şehirlerde sığınabilecekleri ve yuvalanabilecekleri yaşam alanları olarak yapılmıştır. Fakat günümüz mimarisi tasarımlarında kuş evlerine yer verilmemektedir (İnan ve Azmanoğlu, 2016: 587). Ülkemizde İstanbul başta olmak üzere kuşevi örnekleri Doğubeyazıt (Görsel 4), Tokat, Amasya, İzmir, Kayseri, Ankara, Kastamonu, Bolu, Bursa, Kırıkkale, Tekirdağ, Edirne, Erzurum, Filibe, , Tırnova, Milas, Niğde, Sivas gibi Anadolu illerinde örnekleri vardır (Bektaş, 2011: 51).

Görsel 3. Büyükçekmece köprüsünde kuşevi örneği **Görsel 4.** İshak Paşa sarayında kuşevi

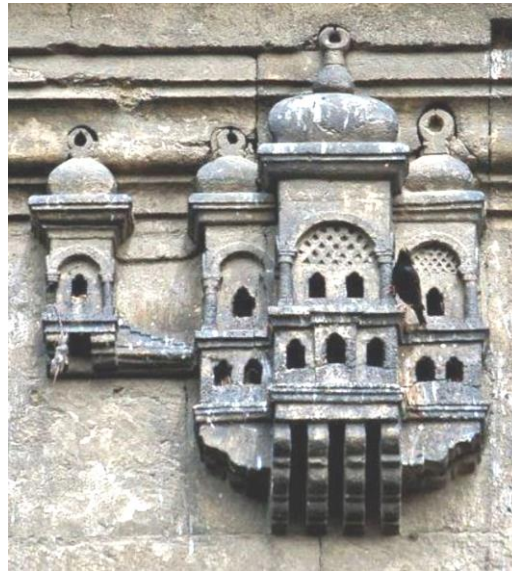
Kaynak: Akın, 2014: 12

Kaynak: Bektaş, 2011: 52

Kuş evleri gelişen mimari üslupla birlikte cumbalı, sütunlu, pencere, kabartmalı bol süslemeli tarzda yapılmış olanlarına "kuş sarayı" adı verilmiştir (Görsel 5). Binaların güneş gören veya rüzgâr almayan korunaklı kısımlarına ve ulaşamayacak yüksekliklere gösterişli kuş sarayları yapılmıştır (Serim, 2016:4).

Görsel 5. Kuş sarayı örneği

Kaynak: Serim, 2016:6

Kültürel mimarimizin insan doğa ilişkisini anlatan kuş evleri, ecdadımızın kuşlara dolayısıyla bakıma muhtaç hayvanlara verdikleri değeri gösteren geçmişten günümüze kalan mimari bir göstergedir. Osmanlı mimarisinde rastlanılan kuş evleri özelliği günümüz modern mimaride unutulmuştur. Safranbolu'da eski yapıların yeterince korunamaması veya dikkatsiz yapılan restorasyonlar sonucu kuş evleri bazı bina cephelerinden izi kaybolmuştur. Yapılan bu çalışmada, ülkemizdeki uygulama örneklerine konu olan tezler, makaleler, dergiler ve kitaplar ile desteklenmiş ve Safranbolu mimarisindeki Kuşevi uygulamalarına ait bulgular anlatılmıştır. Türk kent kültürünün özelliğini taşıyan Safranbolu mimarisinde kuş evlerinin mevcut durumları yapılan saha araştırmalarıyla fotoğraflanmış, envanter çıkarılmaya çalışılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Geçmişten geleceğe miras olan Safranbolu mimarisinde pek bilinmeyen, insan doğa ilişkisinin farklı bir özelliği olan kuş evlerine ait bulgulara yer verilerek konunun önemini gelecek kuşaklara aktarılmasına ve binalara yapılacak restorasyonlarda, insanların daha bilinçli olmaları ve korumacılık bakımından Safranbolu kültürel mirasına yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kuşevi Örnekleri

Binaların yapım malzemesi ahşap olan binalarda kuş evleri; yapının çürümesi, yangın gibi olumsuz durumlardan dolayı günümüze ulaşmamıştır. Genel olarak ahşaptan farklı malzemeler ile yapılan kuş evlerinde; kiremit (Görsel 6), kesme taş, mermer, harç gibi malzemeler kullanılmıştır (Bektaş, 2011: 67). İnsanlar yaşadıkları; evler, mektepler, camiler, han gibi yapıların, güneş gören ve yağmur almayan cephelerinde kuş evleri yapılmıştır (Bektaş, 2011:70). Taşların köşe kenarları, düz veya kavisli oyularak ve üst üste birleştirilen taş duvarlarda kuş evleri (Görsel 7) yapılmıştır (Bektaş, 2011: 81).

Görsel 6. Kuşevi örneği

Kaynak: Avcı, 2009:35

Görsel 7. Kemerli kuşevi örneği

Kaynak: Bektaş, 2011:82

Osmanlı Dönemi'nde kuşlar için yapılan korunaklı yapılar, güvercinlikler ve kuş evleri şeklinde ikiye ayrılır. Ayrımın nedeni, insanların kuşlardan beklentilerine bağlıdır. Güvercinlikler kuşlardan faydalanılması amacıyla gerçekleştirilirken (Görsel 8), kuş evleri sadece barınmaları için yapılmıştır. Günümüzde Türkiye'de kuşların barınması veya yuvalanması için mimari uygulamalar yapılmamaktadır (Özçakı, 2021: 40).

Görsel 8. Güvercinlik örneği, Kayseri

Kaynak: Özçakı, 2021: 243

Osmanlı başkenti İstanbul'un mimari özellikleri ile Türk ve dünya sanatında camiler önemli bir yer tutmuştur. Bazı camilerin önemli bir niteliği ise kuş evleri (Görsel 9) ile süslenmiş olmasıyla ünlenmiştir. Cami cepheleri, giriş kapıları, çevre duvarları, cami külliyesindeki medrese, türbe (Görsel 10) vb. gibi yapıları süsleyen kuş evleri geçmişten günümüze kültürel miras olmuştur (Barışta, 2011: 132).

Görsel 9. Üsküdar Valide cami örneği

Kaynak: Barışta, 2011:133

Görsel 10. III. Mustafa türbesi örneği

Kaynak: Barışta, 2011:130

Safranbolu Mimarisi

Engebeli bir vadi üzerine kurulmuş Safranbolu'da evler, taş kaldırımlı dar sokakların bahçe duvarları ile sınırlarının belirlendiği ve genelde iki katlı, sofalı ve cumba çıkma planlı düşünülmüştür (Görsel 11). Ahşap, taş ve kerpiç gibi malzemeler kullanılarak yapılan binalar birbirinin güneşini kesmeyen, tarıma elverişsiz bir coğrafyada doğaya uyumlu bir şekilde inşa edilmiştir (Görsel 12). Mimari plan düşünülürken yapılarda oda, sofa, kat, pencere, kapı ve diğer mimari elemanlar süslemeler ile tasarlanarak geleneksel yaşam kültürümüzün inceliklerini göstermiştir. Mimari açıdan geleneksel evlerin yanında, cami, han, hamam, çeşme, lonca çarşıları, Arnavut kaldırım sokaklar, köprüler gibi birçok önemli kültürel izler Safranbolu'da bulunmaktadır.

"Türk yaşayışını yüzyıllar öncesinden günümüze yansıtan Safranbolu evleri, mimarlık bilgisi ile kurulmuştur. O devrin ekonomisi, kalabalık aile yapısından doğan yaşam biçimi, sanata dönüşmüş beceriler bu evleri şekillendirmiştir. Şehir ve mahalle dokusundan mimarinin planlamasına kadar geçen yüzyılların deneyiminden geçerek bugünün mimari görünümü oluşmuştur" (Günay, 1981: 1).

Görsel 11. Sokak ev görünümü

Görsel 12. Engebeli arazide mimari

Kaynak: Yazar arşivi

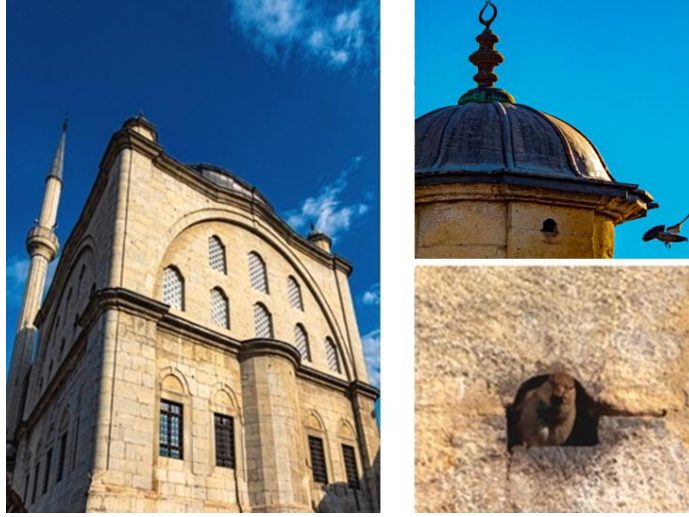
Bulgular ve Yorumlar

Safranbolu mimarisi düşünülürken, ecdadımız doğada yaşayan canlılardan olan kuşlara verdikleri önemi mimaride göstermişlerdir. Binaların dış cephelerine tasarladıkları oyuklara kuşların yuvalanması için yaptıkları, merhamet sembolü olarak adlandırılan "Kuşevi" uygulamaları arasından Safranbolu mimarisindeki örnekleri tespit edilmiştir. Safranbolu'da yapılan saha gezilerinde; kuşevi yapılmış olan binaların yerleri tespit edilmiş, yapılar hakkında bilgiler verilmiş, kuş evlerinin fotoğrafları çekilmiş ve günümüzdeki durumlarıyla ilgili yorum ve bulgulara yer verilmiştir.

İzzet Mehmet Paşa Cami

Eski çarşı Çeşme Mahallesinde bulunan cami, 1796 yılında Sadrazam İzzet Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. İstanbul'da bulunan Nuruosmaniye caminin bir örneği olarak kesme taştan yapılmıştır (Kadem, 1998:78). Yapılan saha araştırmasında, cami cepheleri gözlenmiş ve otuz beş civarında kuşevinin bulunduğu saptanmıştır. Genel olarak kesme taşlara açılan kemerli oymalı şekillerde yapılan kuş evleri, genelde pencere üstleri olmak üzere caminin dört cephesinde çıkmasız sade bir şekilde uygulanmıştır (Görsel 13).

Görsel 13. Caminin genel görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Ulu Cami

Barış Mahallesi (Kıranköy) semtinde bulunan cami, giriş kapısı kitabesine göre 1872 yılında yapılmış ya da yenilenmiş, Cumhuriyet dönemine kadar kilise olarak kullanılmış bir yapıdır. 1926 yılından sonra Rumların Safranbolu'dan gönderilmesiyle birlikte kullanılmayan yapı 1956 yılında camiye çevrilerek ibadete açılmıştır (Meb, 2019: 147). Yapılan saha çalışmasında cami cepheleri gözlenmiş, caminin güney ve doğu cephe duvarlarında, on bir adet kesme taş oymuş kuşevinin bulunduğu saptanmıştır (Görsel 14).

Görsel 14. Caminin genel görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Kazdağlıoğlu Cami

Taş ve tuğla kullanılarak yapılmış olan cami Safranbolu eski çarşısı (Meydan) Barış Mahallesiinde bulunmaktadır. Cami; 1778 yılında, tek kubbeli ve tek şerefeli, kare planlı olarak yapılmıştır (Kadem, 1998: 77). Almaşık beden duvarlı caminin; sekizgen ana kubbe duvarlarında, kiremitten yapılmış, kare ve yuvarlak şekilli seksen civarında olmak üzere, caminin dış cephe duvarlarında ise yirmi beş civarında duvar örgüsü arasına bırakılan boşluklarda kuş evleri yer almaktadır (Görsel 15).

Görsel 15. Caminin genel görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Köprülü Mehmet Paşa Cami

Osmanlı devlet adamlarından Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa tarafından 1661 yılında cami ile Yemeniciler Çarşısı, Muvakkithane, Kütüphane, Şadırvan ve Avlu dışında bir de çeşmeyle birlikte yapılmıştır (Kütükçüoğlu, 2014: 62). Yapılan gözlemde, cami avlusunda bulunan şadırvanın kemer duvarında, kiremit ve taş kullanılarak, çıkmalı yapılmış kare şekilli dört adet kuşevi bulunmaktadır (Görsel 16).

Görsel 16. Cami avlusundan görünüm ve şadırvanda kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Hamidiye (Mescit) Cami

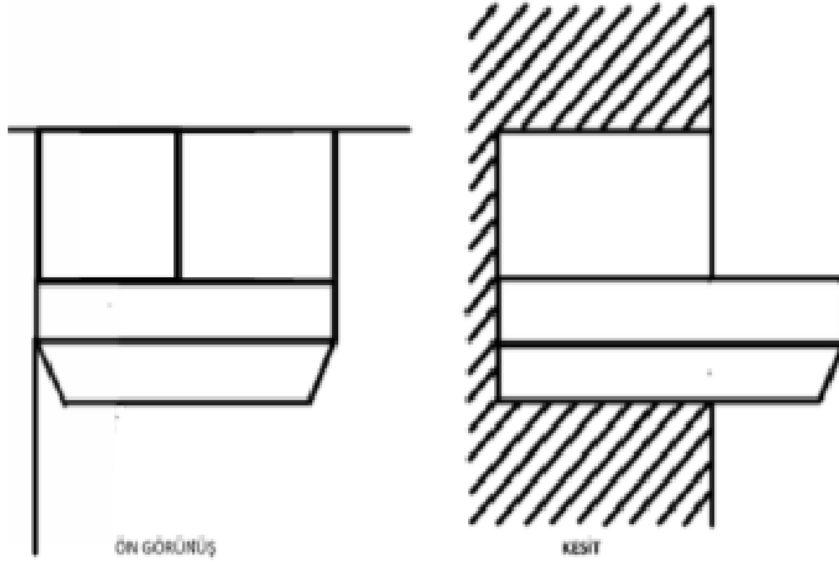
Hacı Halil Mahallesi Mescit Sokakta (Eski çarşı) bulunan cami, 1884 yılında Hattat Mehmet Mahzı tarafından yaptırılmıştır. Tek şerefeli minaresi olan cami, moloz taş duvarlı, dikdörtgen planlı ve kırma ahşap çatılı yapılmıştır (Kadem, 1998: 79). Yapılan gözlemde, cami minaresinin temel duvarları üzerinde, kare şekilli oyulmuş, çıkması pahlı ve sade görünümlü yapılmış iki adet kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 16).

Görsel 16. Camini görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Hamidiye Cami minare duvarında bulunan kuşevinin iç-dış ölçüleri alınmadığı için orantılı ve ölçeysiz çizimi aşağıda verilmiştir.

Kaynak: Yazar arşivi

Dağdelen Cami

Akçasu Mahallesi, Kaçak Sokakta bulunan bu cami, kitabesinde 1768 yılında Hoca Mehmet isimli kişi tarafından yaptırıldığı yazılmıştır. Cami moloz taştan, tek kubbeli, son cemaat yeri beş kemer tonozlu ve tek şerefeli minaresiyle yapılmıştır (Tunçözgür, 1999: 55). Cami duvarlarında yapılan gözlemde, giriş tarafı haricindeki diğer cephelerde taş blokları arasına verilen boşluklara yirmi kadar kuş evi yapıldığı görülmüş bununla birlikte sayısı on kadar olan kuş evi boşluklarının tahta takoz ile kapatıldığı tespit edilmiştir (Görsel 17).

Görsel 17. Caminin görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Ali Baba Türbesi

Akçasu Mahallesi, Hasan Dede Sokak bulunan türbenin yapım tarihi hakkında bir kitabe yazıt bulunmamaktadır. Dikdörtgen planlı, köşeleri pahlı ve tonoz kubbeli yapılmıştır (Tunçözgür, 1999: 77). Türbenin etrafında yapılan gözlemde, üç cephe duvarın çatı saçağına yakın yerde, yuvarlak biçimli, on iki kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 18).

Görsel 18. Türbenin görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

İskalyon Mektebi (Rum Erkek Okulu)

Barış Mahallesi (Kıranköy), Ulu Cami (Ayastefanos Kilisesi) avlusunda bulunan binanın kapı girişinde bulunan kitabesinde yapılaş tarihi 30.Septembre.1863 olarak yazılmıştır (Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 66). Bina tek katlı, dikdörtgen planlı, moloz taş kullanılarak yapılmış, çatı ise kırma çatıyla kapatılmıştır. Binanın sütün kemerli yapılmış giriş kapısının sol tarafı çatı saçağına yakın duvarında taşa kavisli oyulmuş ve çıkmalı yapılmış bir adet kuşevi yer almaktadır (Görsel 19).

Görsel 19. Binanın görünümü ve kuşevi

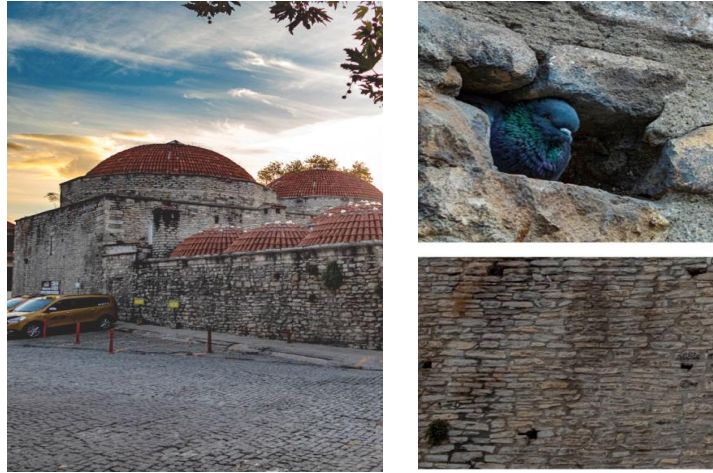

Kaynak: Yazar arşivi

Cinci Hamam

Eski çarşı merkezinde bulunan yapı, Safranbolulu Kazasker Hüseyin Efendi tarafından 1645 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapı; güney kuzey yönde, dikdörtgen planlı, çifte hamamlar tarzında, taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır (Bakka, 2015: 91). Yapılan cephe gözleminde, iki ana kubbeyi taşıyan beden duvarlarının taş örgüleri arasına bırakılan boşlukların kuş evi olduğu görülmüştür (Görsel 20). Yapılan gözlemde kuş evlerinin sayısının altmış civarında olduğu anlaşılmış ve hamam işletmecisinden bu oyukların kuşevi olduğu bilgisi alınmıştır.

Görsel 20. Cinci Hamamın görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Tokatlı Köprüsü

Gümüş Deresi üzerinde bulunan köprü Safranbolu eski çarşının kuzey yönünde bulunmaktadır. Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa tarafından 1179 yılında su kemeri olarak yaptırılmış ve İzzet Mehmet Paşa tarafından 1796 yılında tarafından restore edilmiştir (Kadem, 1998: 82). Tek kemerli moloz taştan yapılmış köprünün her iki beden duvarlarında yapılan gözlemde, sayısı altmış beş kadar taş aralarına bırakılan kare biçimli boşluklar kuşevini andırmaktadır (Görsel 21). Bu boşlukların köprünün dayanıklılığı için yapılmış olabileceği düşünüleceği gibi 1567 yılında yapılmış olan Büyükçekmece Köprüsünde bulunan kuş evlerine (Görsel 22) benzemektedir.

Görsel 21. Köprünün günümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Görsel 22. Kuşevi örneği

İnternet: (<https://www.ankara.bel.tr>, 2024)

Tarihi Belediye Binası

Eski çarşı, Çeşme Mahallesinde bulunan yapının kitabesinden 1922 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Üçgen planlı olarak yapılan binanın çatısı ise kubbe ile kapatılmıştır. Bina halen Belediye Kültür İşleri Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2023: 11). Yapılan gözlemde binanın batı cephesi duvarı pencere üstlerinde, (Köprülü Mehmet Paşa Cami tarafı) çıkmalı, kare şekilli ve tuğladan yapılmış on adet kuşevi yer almaktadır. Binanın sokak tarafı cephelerinde bulunan pencerelere üstlerindeki çıkmaların kuş evlerinin bir parçası olduğu eski arşiv fotoğraflarında görülmekle birlikte dikkatsiz restorasyonlar ile günümüzde yuvalar kapatılmıştır (Görsel 23).

Görsel 23. Binanın genel görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: (Yazar arşivi)

Cıngıllıoğlu Sanat Galerisi (Eski Demirbank) Binası

Eski çarşı Han Sokak'ta bulunan bina, sokağa uyumlu olarak üçgen planlı olarak 1902 yılında yapılmıştır. Ticarethane olarak inşa edilen bina iki katlı ve iki farklı girişi olan yapı 1940-1950 yıllarında Demirbank olarak kullanılmıştır (Bakka, 2015: 89). Binanın birinci kat pencere üst çıkmaları üzerinde bulunan kuş evleri zamanla yapılan dikkatsiz yapılan restorasyonla kapatılmıştır (Görsel 24). Binanın eski resimlerinde kuş evlerinin bulunduğu tespit edilmiştir (Görsel 25).

Görsel 24. Sanat galerisi

Kaynak: Yazar arşivi

Görsel 25. Restorasyon öncesi kuş evleri

Kaynak: Belder, 1999, özel arşivi

Tarihi Ticarethane Binası

Eski çarşı, Çeşme Mahallesi, Cinci Han Sokak ile Şekerci Sokağın kesiştiği alanda (Cıngıllıoğlu sanat galerisi karşısı) bulunan bina, kitabesinde 1924 ile 1926 yılları arasında yapıldığı ve sokağa uyumlu olarak üçgen planlı olarak yapılmıştır (Görsel 26). Günümüzde turizme hizmet eden binanın birinci kat pencereleri üstlerinde bulunan kuşevi çıkmalarında bulunan on beş kadar kuş evi, zamanla yapılan dikkatsiz restorasyonla kapatılmıştır. Binanın eski resimlerinde kuş evlerinin bulunduğu tespit edilmiştir (Görsel 27).

Görsel 26. Binanın görünümü

Kaynak: Yazar arşivi

Görsel 27. Restorasyon öncesi kuş evleri

Kaynak: Belder, 2011, özel arşivi

Demir Kapı Konak

Barış Mahallesi (Kıranköy) Cumhuriyet Caddesinde bulunan bina, yüksek zemin katlı moloz taş duvarları üzerine bir katlı yapılmıştır. Yapılan gözlemde binanın bahçeye bakan güney cephesinde, çatı saçağına yakın duvarda, taşa kavisli oyulmuş, cumbasız yapılmış üç adet kuşevi yer almaktadır (Görsel 28).

Görsel 28. Binanın genel görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Mehveş Hanım Konağı (Halomemetler Evi)

Eski Çarşı Mescit Sokak, Emin Efendi Türbesi karşısında bulunan bina, taş temel üzerine tek katlı yapılmıştır. Zemin katta pencereleri olan taş kemerli binaya merdivenlerle girilmekle birlikte bahçe giriş kapısı da bulunmaktadır. Cumba altları bağdadi tarzda yapılmıştır. Binanın sol cumba altında iki adet, sağ cumba altında bir adet sıva içine kavisli oyulmuş, cumba alt kavisli barok tarzda sıvalı yapılmış, binanın mimarisine uyum sağlamış kuş evleri tespit edilmiştir (Görsel 29).

Görsel 29. Konağın görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Kileciler Konağı

Eski çarşı Karaali Mahallesi, Kışlayanı sokak ile Akpınar Sokağı birleştiren köşede, Kilecizâde Mehmet Efendi tarafından 1884 yılında yaptırılmıştır. Köşe evi olan konak, taş duvarlı temel üzerine oluşturulmuş, üst katlar ise ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Haremlik ve selamlık bölümleri olan konak, orta sofalı geleneksel Türk Evi özelliği göstermektedir (Bağ, 2020: 33). Yapılan gözlemde, binanın Kışlayanı sokağına bakan cephesinde, binanın yapım yılı yazılmış kitabesi üzerinde, cumba altı kavisli sıvanmış ve kesme taşa kavisli oyulmuş kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 30).

Görsel 30. Kileciler konağı görünümü ve kitabe üzerinde kuşevi

Kaynak: Yazar arşivi

Bekir Onbaşılar Evi

Eski çarşı, Çeşme Mahallesi, Kışlayanı Sokak, Kileciler evi karşısında bulunan bina, zeminde dört dükkân bulunur. Bina, taş duvarlı, yuvarlak kemer, beşik tonozlu zemin kat üzerine iki katlı, cumbalı, yeğdane çatıklı ve kerpiçten yapılmıştır. Yapılan araştırmada binanın Kışlayanı sokağına bakan tarafında, zemin kat duvar kemerleri arasında, moloz taşa kavisli oyulmuş, çıkmaları tahtadan yapılmış iki adet kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 31).

Görsel 31. Binanın görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Sarnıçlı Konak

Barış Mahallesi (Kıranköy), Baysal Sokakta bulunan bina, taş zemin üstüne iki katlı ahşap çatkı ve kerpiç kullanılarak yapılmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere, zemin kat altında kaynak sularının toplandığı tonoz yapılı su sarnıcı bulunmaktadır. Yapılan cephe gözleminde binanın batıya bakan sol tarafında, yan yana ikişerli olmak üzere dört adet daire şeklinde oyulmuş kuşevi bulunmaktadır (Görsel 32). Bina işletmecisinden alınan bilgiye göre; 2009 yılında yapılan restorasyon sırasında taşa oyulmuş kuş evlerinin bozulduğunu için bu günkü şekilleriyle kuş evlerinin yapıldığı ifade edilmiştir.

Görsel 32. Binanın görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Zalifre Konak (Kirişçiler Evi)

Barış Mahallesi (Kıranköy), Baysal Sokak ile Kirişçi Sokağın köşesinde bulunan bina, moloz taş zemin kat üzerine iki katlı ahşap çatkı ve kerpiç kullanılarak yapılmıştır. Binaya Kirişçi Sokak tarafından bakıldığında, binanın bahçe temel duvar örgüsü arasında, pencere altlarına ve bina köşelerine yakın iki noktada birbirine benzer kesme taşa oyulmuş üçer adet ve sokağa bakan tarafında ise temel duvar örgüsü arasında bulunan kesme taşa oyulmuş bir adet olmak üzere toplam yedi adet çıkmasız yapılmış kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 33).

Görsel 33. Binanın görünümü ve kuş evleri

Kaynak: Yazar arşivi

Yılanlı Ev

Atatürk Mahallesi (Kıranköy) Balık Hali'nin yanında bulunan, moloz taş zemin katlı, cumbasız olarak iki katlı yapılmış olan ve caddeye bakan temel duvarında taşa oyulmuş yılan figürü bulunduğu için halk arasında Yılanlı Ev adı verilen binadır. Yapılan gözlemde binanın doğu cephesi çatı saçağı altında taşa kavisli oyulmuş, cumbalı ve saçağı silmeli yapılmış iki adet kuş evi tespit edilmiştir (Görsel 34).

Görsel 34. Binanın görünümü ve kuşevi örneği.

Kaynak: Yazar arşivi

Bina Örneği 1

Barış Mahallesi (Kıranköy) Dikkaldırım Sokak girişinde bulunan, yığma moloz taştan, zemin kat üstüne iki katlı yapılmış bir binadır. Binanın ara sokağa bakan cephesinin birinci kat pencereleri üstünde, duvar içine oyulmuş iki adet kuşevi tespit edilmiştir (Görsel 35). Bina sıvasındaki meydana gelen doğal yıpranmalardan dolayı kuş evlerinin biçiminin bozulduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 35. Binanın görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Bina Örneği 2

Barış Mahallesi (Kıranköy) Okul sokağında bulunan zemin üstü bir katlı taş kerpiç kullanılarak yapılmış bir binadır. Binanın ara sokağa bakan doğu cephesinde ve birinci kat pencereleri üstünde çıkmalı olmak üzere taş harç karışımı altı adet kuşevi görülmüştür. Kuş evlerinden ikisinin çıkmalarının tahrip olduğu ve yuva oyuklarının kapatıldığı, diğer kuş evlerinin biçimlerini koruduğu görülmüştür (Görsel 36).

Görsel 36. Binanın görünümü ve kuşevi örnekleri

Kaynak: Yazar arşivi

Sonuç ve Öneriler

Doğa sevgisinin anlatan ve mimari bir değer olan kuş evlerinin Safranbolu mimarisindeki durumlarının açıklandığı bu çalışma ile sahip olduğumuz bu kültür mirasının bilinmesinde farkındalık sağlanması, kamusal ve toplumsal bilinç oluşması, bina sahiplerinin ve restorasyonla çalışan kişilerin bilinçlenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan saha araştırmaları sonucunda; yirmi iki (22) binada bulunan farklı Kuşevi örnekleri fotoğraflanmış, günümüzdeki durumları yorumlanmış ve yerleri tespit edilmiştir. Kuş evleri örnekleri; altı (6) örneği cami, bir (1) örneği türbe, bir (1) örneği hamam, bir (1) mektep, bir (1) köprü, üç (3) ticarethane binası ve dokuz (9) ev tipi yapılarda örnekleri tespit edilmiştir. Yapıların duvar örgüsünde kullanılan malzeme tipine uygun olarak sade görünümlü yapılmış (Görsel 37) uygulamaları yanında kavis kemerli barok tarzda yapılmış (Görsel 38) kuşevi uygulamaları Safranbolu mimarisinde görülmektedir. Kuşevi bulunan bazı binalar olan Tarihi Belediye Binası (Görsel 39), Ticarethane Binası ve Cingillioğlu Sanat Galerisi Binasının eski resim arşivlerinde (Görsel 40) kuş evlerinin varlığı tespit edilmekle birlikte dikkatsiz yapılan restorasyon ile günümüzde buradaki kuş evleri kaybolmuştur.

Görsel 37. Dağdelen camii örneği

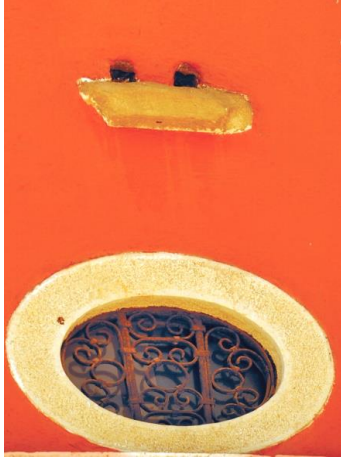
Kaynak: Yazar arşivi

Görsel 38. Kileciler evi örneği

Kaynak: Yazar arşivi

Görsel 39. Kaybolan kuşevi örneği

Kaynak: Müderrisoğlu, 2009: 157

Görsel 40. Kaybolan kuşevi örnekleri

İnternet: <https://pin.it/3Gfe8YfpL>, 2023

Safranbolu'da kuş evlerinin tanıtılması ve korunması için, kamu kurum ve kuruluşlar;

- turizm çalışmalarında, kuşevi bulunan binalara gezi etkinlikleri düzenlenerek söyleşiler yapılabileceği,
- turistik haritalarda kuşevi bulunan binaların yerlerinin gösterilebileceği,
- kuşevi bulunan binalara uyarıcı levha asılarak rahatsız olmaları engellenebileceği,
- restorasyon çalışmaları yapan kişi ve işletmelere, kuş evlerinin özgün dokusunun korunmasında hassas çalışmalar yapmaları önerilerek, sahip olduğumuz kültür mirasının gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akın, M. (2014). İstanbul kuş evleri ve özellikleri, Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- Aycı, M. (2009). *Şefkat Estetiği Kuş Evleri*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bağ, A. (2020). Safranbolu kileciler konağı koruma projesi, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü.
- Bakka. (2015). *81 İilde Kültür ve Şehir Karabük*, Karabük Valiliği Yayınları.
- Barışta, Ö. (2011). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Camilerinden Kuş Evleri, *Din ve Hayat*, 14, 130-134.
- Bektaş, C. (2011). *Kuş Evleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Belder, C. (1999). Restorasyon Öncesi Kuş Evleri, Cemil Belder Özel Fotoğraf Arşivi.
- Belder, C. (2011). Restorasyon öncesi kuş evleri, Cemil Belder Özel Fotoğraf Arşivi.
- Burkut, B. (2019). *Kültürel, Mimari ve Sosyal Hayatımızın Tanıkları; Türk Evinin Mimari Özellikleri*, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Eser, T. (2020). Halk mimarisi kapsamında safranbolu, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Pan Matbaacılık, Ankara.
- İnan, T. ve Azmanoğlu, R. (2016). Belgesel Fotoğrafçılık Tekniğiyle Osmanlı Dönemi Kuş Saraylarının İncelenmesi, *Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(11), 583-610.
- Kadem, E. (1998). Safranbolu'nun turizm potansiyeli, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, B. (2023). *A'dan Z'ye Safranbolu*, Baskı: Vadi Grafik Tasarım, Ankara.
- Kuruçay, H. ve Kuruçay, E. (2021). Doğa ve İnsan İlişkisinde Kuş Evi, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (28), 317-332.
- Kütükçüoğlu, M. (2014). *Safranbolu Gezi Rehberi*, Altan Basım, İstanbul.
- Meb. (2019). *Şehrimiz Karabük*, Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Karabük.
- Müderrişoğlu, F. (2009). *Şefkat Estetiği Kuş Evleri*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özçakı, M. (2021). Türk Kültüründe Güvercinlik ve Kuş Evleri ve Günümüze Yansımaları, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 10 (2), 238-261.
- Serim, Ö. (2016). Anadolu Medeniyetinde Kuş Evleri ve Güvercinlikler, *Eurasian House*, (11), 1-19.
- Tunçözgür, Ü. (1999). *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*, Meteksan Basım, Ankara.

İnternet Kaynakçası

- Kuşların Daralan Yaşam Alanları, <https://www.aa.com.tr/tryasammersinli-ciftci-kumrularin-yuva-yaptigi-kamyonetini-kullanmiyor1947785>
(Erişim: Kasım, 2023)
- Kaybolan Kuşevi Örnekleri, <https://pin.it/3Gfe8YfpL>
(Erişim: Kasım, 2023)
- Kuşevi Örnekleri, https://www.ankara.bel.tr/files/3915/6740/3877/KU_EVLER.pdf
(Erişim: Mart, 2024)